

**Seminaras -
diskusija „Europos
socialinis tyrimas
Lietuvoje“**

**K A U N O
TECHNOLOGIJOS
UNIVERSITETAS**

ESS duomenys: kokias temas galima tirti?

dr. Vaidas Morkevičius

Projektą „Europos socialinis tyrimas: šiuolaikinės Lietuvos visuomenės nuostatos, vertybės ir elgsena (ESS-LT)“ finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. MIP-022/2012)

Apie ką?

- ESS pagrindai → kodėl galima tirti tai, ką galima tirti? 😊
- ESS klausimynai ir duomenų tipai
- Tyrimų temos: keli asmeniniai atvejai

ESS pagrindai

- „**Mokantis** iš kitų gerai žinomų tarptautinių tyrimų, tokių kaip Eurobarometras, Europos/ Pasaulio vertybių tyrimas ir Tarptautinė socialinio tyrimo programa, patirties ESS sugebėjo sukurti tokį modelį ir metodologiją, kurie užtikrino **įmanomai tikslius ir ekvivalentiškus matavimus** 34-iose **skirtingose šalyse** tiek tarpusavyje, tiek ir laike. Tik griežtas minėtos metodologijos įgyvendinimas visose šalyse leidžia pasiekti pagrindinį ESS tikslą – **stebėti ir fiksuoti, kaip Europos gyventojai** mato save, vieni kitus ir savo kolektyvinį pasaulį“ (**Roger Jowell**, 2010)

ESS pagrindai

- Geroji praktika → **matavimo instrumentai**:
 - Perimti iš EVS/WVS/ISSP/SHARE etc.
 - Kurti ir skleisti
 - Įmanomai **tikslūs, kokybiški** ir **išsamūs**
 - Inovacijos ir eksperimentai
 - Įmanomai **ekvivalentiški** tarp šalių
 - Svarbiausia tarptautinis (bet ir istorinis) palyginamumas
 - **Apibendrintas** ir **išsamus** Europos visuomenių nuostatų, vertybių ir elgsenos „paveikslas“

Klausimynai ir duomenų tipai

- ESS klausimynai:
 - 5 **nuolatinių** klausimų blokai (kartotinumai kas 2 metus)
 - 2-3 **kintantys** klausimų blokai (kartotinumai pagal poreikį)
 - Užtikrinamas platus nagrinėjamų klausimų spektras
 - *Metodologinių eksperimentų blokas*
 - *Apklausėjo ir kontaktavimo klausimynai*
 - *Kontekstiniai duomenys*
 - *Šalies ir/ar regiono lygmens duomenys*
 - *Svarbūs įvykiai lauko darbų metu*

Klausimynai ir duomenų tipai

- **Nuolatiniai** klausimų blokai:
 1. **Žiniasklaidos vartojimas ir socialinis pasitikėjimas**
 - ✓ Buvo laikraščiai, radijas ir TV → liko tik TV
 - ✓ Skalė patikrinta metodologiniuose eksperimentuose
 - ✓ Trys socialinio pasitikėjimo matavimo rodikliai → išvestinis indeksas

Klausimynai ir duomenų tipai

- **Nuolatiniai** klausimų blokai:

2. Politika (1)

- ✓ Domėjimasis politika (1 bloke → politikos ir naujienų žiūrėjimas per TV)
- ✓ Politinių gebėjimų ir įsitraukimo galimybių vertinimas (nuo R7)
- ✓ Pasitikėjimas institucijomis
- ✓ Balsavimas rinkimuose
 - ✓ Išsamus indikatorius → Lietuvos atveju
 - ✓ Ir vienmandatėje, ir daugiamandatėje
 - ✓ Ir pirmame, ir antrame vienmandatės ture
- ✓ Konvencinis ir nekonvencinis politinis dalyvavimas
- ✓ Partinė tapatybė → artima partija

Klausimynai ir duomenų tipai

- **Nuolatiniai** klausimų blokai:

2. Politika (2)

- ✓ Politinės nuostatos
 - ✓ Pasitenkinimas ekonomika, vyriausybe ir demokratija
 - ✓ Švietimo ir sveikatos apsaugos sistemos vertinimas
 - ✓ Ideologija
 - ✓ Bendrai kairė-dešinė
 - ✓ Ekonominis ir vertybinis aspektas atskirai
 - ✓ Parama ES integracijai
 - ✓ Požiūris į imigraciją
 - ✓ Kiek leisti → ta pati etninė grupė, kita etninė grupė, neturtingos ne Europos šalys
 - ✓ Subjektyvus vertinimas (gerai/blogai) → ekonomikai, kultūrai

Klausimynai ir duomenų tipai

- **Nuolatiniai** klausimų blokai:
 3. **Subjektyvus gerbūvis, socialinė atskirtis, religija ir tapatumas**
 - ✓ Pasitenkinimas gyvenimu apskritai (2 bloke)
 - ✓ Laimingumo jausmas
 - ✓ Socialiniai kontaktai ir laisvalaikis
 - ✓ Artimi/mažiau artimi žmonės
 - ✓ Fizinis (asmeninis) saugumas
 - ✓ Sveikatos vertinimas
 - ✓ Religija ir religingumas
 - ✓ Diskriminavimo jausmas
 - ✓ Etninis ir nacionalinis tapatumas

Klausimynai ir duomenų tipai

- **Nuolatiniai** klausimų blokai:

4. **Žmogiškosios vertybės**

- ✓ Savipilda → papildomo klausimyno dalis
- ✓ Specialiai ESS klausimynui sukurta skalė
 - ✓ Sutrumpintas vertybių sąrašas
 - ✓ Projekcinis vertinimas → kiek aš panašus į tokį asmenį?
 - ✓ Atskirai vyrams ir moterims

Klausimynai ir duomenų tipai

- **Nuolatiniai** klausimų blokai:

- 5. **Socialinės ir demografinės respondento ir jo partnerio bei tėvų charakteristikos (1)**

- ✓ Bene išsamiausias bendro pobūdžio apklausose
- ✓ Namų ūkio sudėtis
- ✓ Šeiminis statusas
 - ✓ Oficialus ir realus → išsamus šeiminės padėties apibūdinimas (+ vaikai)
- ✓ Gyvenamoji vieta (vertinimas)
- ✓ Išsilavinimas (respondento, partnerio, tėvų)
 - ✓ Išsamios skalės → sukurtos specialiai visoms dalyvaujančioms šalims
 - ✓ Perimta geroji praktika ir patobulinta

Klausimynai ir duomenų tipai

- **Nuolatiniai** klausimų blokai:
 5. **Socialinės ir demografinės respondento ir jo partnerio bei tėvų charakteristikos (2)**
 - ✓ Užsiėmimas (respondento ir kai kas partnerio)
 - ✓ Kuo užsiima apskritai (+ pagrindinis)
 - ✓ Ar dirba kokį nors apmokamą darbą (socialiniam statusui matuoti)
 - ✓ Situacija darbo rinkoje (1)
 - ✓ Darbuotojas ar dirba savarankiškai
 - ✓ Ar turi darbuotojų/darbo sutarties pobūdis
 - ✓ Darbovietės dydis
 - ✓ Vadovavimas (priežiūra) kitiems darbuotojams
 - ✓ Savarankiškumas ir įtaka darbe
 - ✓ Darbo krūvis → kiek valandų dirba

Klausimynai ir duomenų tipai

- **Nuolatiniai** klausimų blokai:

- 5. **Socialinės ir demografinės respondento ir jo partnerio bei tėvų charakteristikos (3)**

- ✓ Užsiėmimas (respondento ir kai kas partnerio)
 - ✓ Situacija darbo rinkoje (2)
 - ✓ Darbovietės veiklos sritis (NACE rev. 2)
 - ✓ Viešas ar privatus sektorius
 - ✓ Profesija (ISCO 2008)
 - ✓ Darbas užsienyje
 - ✓ Nedarbo patirtis
 - ✓ Priklausymas profesinei sąjungai
 - ✓ Namų ūkio pajamos: šaltiniai, lygis, vertinimas
 - ✓ Kvalifikacijos kėlimas
 - ✓ Kilmė/šaknys (nuo R7)

Klausimynai ir duomenų tipai

- **Nuolatiniai** klausimų blokai:

- 5. **Socialinės ir demografinės respondento ir jo partnerio bei tėvų charakteristikos (4)**

- ✓ Abiejų tėvų

- ✓ Išsilavinimas

- ✓ Darbinis statusas (kai respondentui buvo 14 m.) → darbuotojas/dirbo savarankiškai

- ✓ Profesija (kai respondentui buvo 14 m.)

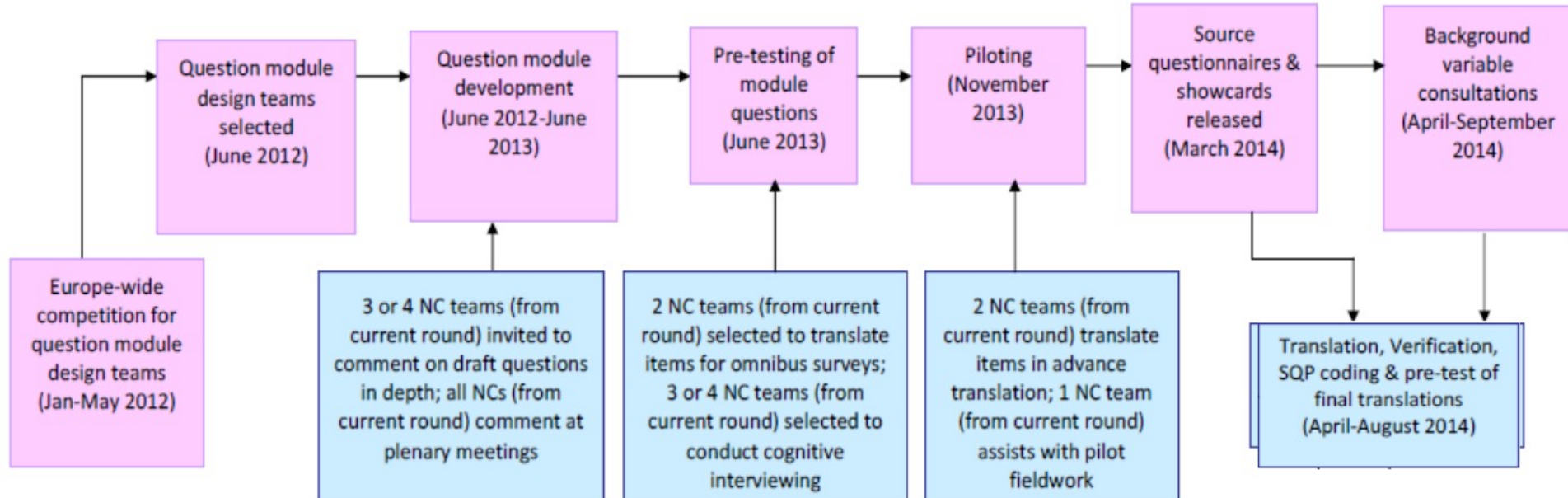
Klausimynai ir duomenų tipai

- **Kintantys** klausimų blokai:
 - Sudaromi ir tobulinami kolektyviai bei tarpkultūriškai:
 - Bet kas gali **pasiūlyti** savo kintančių klausimų bloką (vieša tarptautinė atranka)
 - Nacionaliniai koordinatoriai ir centrinės institucijos (atsakingos už metodologiją) **tobulina** formuluotes bei pačią tyrimo idėją
 - **Testavimas** (kognityvinių interviu ir pilnos apklausos pavidalu) keliose šalyse (JK ir kitose)
 - **Pirminis vertimas** keliose šalyse (Vakaruose ir Rytuose)

Klausimynai ir duomenų tipai

- **Kintantys** klausimų blokai:
 - 7-osios bangos pavyzdys

Klausimynai ir duomenų tipai

- **Kintantys** klausimų blokai:
 - **Vertimas** (į visas kalbas, kuriomis kalba daugiau nei 5 proc. gyventojų) → **TRA(V)PD** (Translation-Review-Adjudication-(Verification)-Pretesting-Documentation):
 - Verčia du atskiri vertėjai → pirminės versijos
 - Suderinimas posėdžių metu su kalbos specialistu
 - Galutinės versijos parinkimas (→ lauko tyrimų vykdymo ekspertas)
 - Tikrinimas (turinys [cApStAn] + forma [SQP]) ir testavimas (visose vykdančiose šalyse)
 - Dokumentavimas viso proceso metu

Klausimynai ir duomenų tipai

- **Kintantys** klausimų blokai:
 - 1 banga, 2002:
 - Imigracija
 - Pilietybė, dalyvavimas ir demokratija
 - 2 banga, 2004:
 - Ekonominė moralė
 - Šeima, darbas ir gerbūvis
 - Sveikata ir sveikatos priežiūra
 - 3 banga, 2006:
 - Gyvenimo etapai ir tarpsniai
 - Asmeninis ir socialinis gerbūvis

Klausimynai ir duomenų tipai

- **Kintantys** klausimų blokai:
 - 4 banga, 2008 (įsitraukė **Lietuva**):
 - Diskriminacija dėl amžiaus
 - Požiūriai į socialinę gerovę
 - 5 banga, 2010:
 - Šeima, darbas ir gerbūvis po ekonominio nuosmukio
 - Pasitikėjimas policija bei teismais
 - 6 banga, 2012:
 - Demokratijos suvokimas ir vertinimas
 - Asmeninis ir socialinis gerbūvis po ekonominio nuosmukio

Klausimynai ir duomenų tipai

- **Kintantys** klausimų blokai:
 - 7 banga, 2014 (ateitis):
 - Požiūriai į imigraciją ir jos veiksniai
 - Respondento kilmės matavimo skalės kūrimas
 - Sveikatos nelygybė ir jos veiksniai
 - Alkoholio vartojimo skalės kūrimas

Klausimynai ir duomenų tipai

- **Papildomas** klausimynas:
 - Žmogiškosios vertybės → kiekvienoje bangoje
 - **Metodologiniai testai**:
 - Leidžia tikrinti pagrindinio klausimyno klausimų patikimumą ir validumą daugelio aspektų taikant daugelį metodų (**MTMM**, angl. *Multi-Trait Multi-Method*) būdu:
 - „Toks pats“ klausimas užduodamas du kartus naudojant (šiek tiek) skirtingą instrumentariją ir vykdymo būdą
 - » Skirtingos skalės
 - » Skirtingos formuluotės
 - <http://sqp.upf.edu>
 - Jau yra ir Lietuva

Klausimynai ir duomenų tipai

- **Apklausėjo klausimynas** (pildomas po pagrindinio interviu):
 - Ar respondentas
 - Suprato klausimus
 - Stengėsi nuoširdžiai ir pagal galimybes atsakinėti
 - Atsakinėjo asmeniškai
 - Apklausėjo lytis ir amžius
 - Papildomo klausimyno užpildymo eiga
 - Kitos pastabos apie interviu

Klausimynai ir duomenų tipai

- **Kontaktavimo klausimynas** (pildomas kiekvieno kontakto metu):
 - Esmė → sužinoti, kodėl įvyko atsisakymas, kokios atsisakiusiųjų charakteristikos → korektiškesnė duomenų analizė (padeda interpretuoti trūkstamus duomenis)
 - Klausimai
 - Respondento atranka (jei reikia)
 - Apsilankymo laikas, būdas ir rezultatas
 - Neigiamo rezultato apibūdinimas
 - Atsisakymo priežastys
 - Galimybės apklausti ateityje ir atsakiusiojo apibūdinimas
 - Netinkamo imties elemento apibūdinimas
 - Rajono/vietovės ir būsto apibūdinimas

Klausimynai ir duomenų tipai

- Kontekstiniai duomenys → **papildoma informacija**:
 - Siekiama suteikti galimybes tyrėjams kuo labiau atsižvelgti į kontekstinius veiksnius ir/ar įtraukti į duomenų analizę šalies/regiono lygmens kintamuosius (1)
 - **Šalies ir/ar regiono** lygmens duomenys
 - Socialinė, politinė bei institucinė informacija apie šalis dalyves (*Multilevel data*)
 - » Demografinė ir geografinė informacija, pagrindiniai indeksai (HDI, Poverty, Freedom House), ekonominiai indikatoriai (BVP, soc. išlaidos, nedarbas), sveikata, išsilavinimas, nusikalstamumas (+ korupcijos lygis)

Klausimynai ir duomenų tipai

- Kontekstiniai duomenys → **papildoma informacija**:
 - Siekiama suteikti galimybes tyrėjams kuo labiau atsižvelgti į kontekstinius veiksnius ir/ar įtraukti į duomenų analizę šalies/regiono lygmens kintamuosius (2)
 - Svarbūs **kontekstiniai įvykiai** lauko darbų metu
 - Politiniai pareiškimai (Paul Statham) → žiniasklaidos konteksto matavimas
 - » Tik tie, kurie susiję su klausimynu (3 pagrindinėmis dalimis)
 - » Standartizuota kodavimo schema
 - Bent 2 skirtingos politinės orientacijos 'rimti' laikraščiai
 - 10 savaitių (1 sav. prieš lauko darbus) koduojami pirmieji puslapiai

Tyrimų temos: atvejai

- Socialinės struktūros palyginimai tarp šalių ir laike
 - Socialinių klasių santykiniai dydžiai Olandijoje ir Lietuvoje → moderni vs. pomoderni visuomenė
 - Socialinių klasių santykiniai dydžiai Lietuvoje 2009 ir 2013 m.
- Viešojo ir privačiojo sektoriaus darbuotojų darbo sąlygos
 - Viršvalandžiai Belgijoje ir Lietuvoje → skirtingo tipo visuomenės?

Ačiū už dėmesį 😊